

ЕМИГРАЦИЯТА В ПЕРСПЕКТИВАТА НА ТЪРСЕНЕТО НА ПЪРВА РАБОТА В БЪЛГАРИЯ

Румяна Стоилова¹, Елица Димитрова²

Резюме. Статията има за цел да изследва връзката между нагласите за емиграция с цел намиране на работа и фактическия опит с трудова емиграция след приключване на формалното образование и в процеса на намиране на първа работа сред младите хора в България. Използвани са емпирични данни от проведеното през 2014 г. представително проучване сред младите хора, които са завършили образование и са направили преходите от образование към работа през последните пет години. Фокусът на емпиричното изследване е върху една възрастова кохорта (родените през 1980-1999 г.) и върху един конкретен преход, значим за младежката възраст - от образование към работа.

Резултатите от изследването показват, че емиграцията не е масовият избор на младите хора в България. След 2007 г., когато България става член на ЕС и по време на глобалната икономическа криза 2009-2013 г., когато младите хора излизат от образованието и правят прехода към пазара на труда, емиграцията представлява една от потенциалните възможности, които младите хора преценяват дали да се възползват за по-кратки или за по-дълги престои в чужбина с цел намиране на работа, осигуряване на доход и на автономност от родителите. Не всички категории млади хора се възползват в еднаква степен от възможността за работа в чужбина. Емиграцията е значима възможност в нееднаква степен за младите хора с различни характеристики сред идентифицираните като значими – образование, социален произход, пол, етнос, регион на местоживеене. Предходната емиграция влияе значимо върху нагласите за последващо търсене на работа в чужбина.

Ключови думи: млади хора, емиграция, емиграционни нагласи, емиграционно поведение, първа работа, социални неравенства

УВОД

В условията на глобална финансова криза в редица европейски страни тревожно нарастват нивата на младежка безработица. Според нивото на младежка безработица България заема 19-то място с относителен дял от 28% сред останалите страни-членки на ЕС през 2012 г. Нараства и делът на младите хора, които не са в образованието и не са в заетостта (по този показател България заема последното 27-мо място с относителен дял от 21.5%) (Tamesberger, 2015: 26). В такъв контекст мобилността е важна предпоставка за търсенето на работа.

Статистическите данни очертават разнопосочни тенденции, свързани с различната възраст на хората и тяхното емиграционно поведение. С възрастта нама-

¹ Проф. д-р Румяна Стоилова – Институт за изследване на обществата и знанието при БАН
Адрес за контакти: rumiana.stoilova@gmail.com

² Доц. д-р Елица Димитрова – Институт за изследване на населението и човека при БАН
Адрес за контакти: elitsa_kdimitrova@yahoo.com

ляват краткосрочните престои в чужбина от 3 до 6 месеца и се увеличават тези до година. Младите хора във възрастта, в която все още се предполага, че са в образованието, отстъпват значително пред следващите възрастови категории, които изтъкват като основна причина за емиграция – работата. Работа като причина за престоя в чужбина посочват 58.5% от общо всички респонденти и съответно 21.7% от 15-19-годишните. Сред 20-39-годишните процентът е три пъти по-висок (61.9%) (Миграция и миграционно поведение на населението, 2012: 22).

Втората категория, в проучването на НСИ, тази на възраст от 20 до 39 години, е твърде хетерогенна и изисква по-нататъшни анализи на значението на емиграцията за преходите от образование към работа върху представителна извадка на младите хора.

Част от младите хора в нея започват работа след завършено средно образование, други са завършили висше образование и тогава търсят първа постоянна работа. Вероятността обаче да са работили докато следват е голяма. Така че подългото оставане в образованието предполага и предходен опит с работа преди завършване на образованието в най-високата образователна степен. Образование като причина за емиграция се посочва от 8.6% от възрастовата група на 20-39 г., но не присъства като причина сред по-младата възрастова група на 15-19 г. Като причина за завръщане най-често присъства приключване на договора за работа в чужбина - 36.5% и завръщане при роднините и близките - 24.1%.

По пол съществува разлика по причини за емиграция. Работа като причина за емиграция отбелязват 65.0% от мъжете, но значително по-малко - 49.4% от жените (Миграция и миграционно поведение на населението 2012: 29). Обратно, жените по-често пребивават в чужбина по семейни причини: 11.2% в сравнение с мъжете – 1.9%. Според причините за завръщане – мъжете по-често посочват прекъсване на трудовия договор - 43.6 % в сравнение с жените - 26.5%. Жените много по-често отбелязват, че биха заминали в чужбина със семейството си - 50.2% спрямо 38.6% от мъжете, дали същия отговор. По-нататък в анализа ще проследим доколко значимите различия по пол се запазват и наблюдават и сред младите хора.

Стратификационни джендър различия по отношение на географската мобилност и емиграцията са констатирани досега в редица предходни изследвания (Назърска и др., 2011, Rangelova et al, 2006, Stoilova and Slavova, 2006). Стоилова и Славова доказват наличието на поколенчески специфики на емиграционния опит в периода на обществена трансформация, като младите хора са по-склонни да оценяват емиграционния опит като положителен за себе си в сравнение със средното поколение жени, поколението на своите майки, които по-трудно се интегрират в различна културна среда, дори и когато професионално постигат успехи (Stoilova and Slavova, 2006: 190-280). Емиграцията като споделен опит в хода на дълбочинните биографични интервюта с цел работа по специалността е констатирана в много по-голяма степен сред жени с високо образование, отколкото сред жени с по-ниско образователно равнище. Жените, които работят в чужбина и извършват труд в домакинствата често остават в мълчание както в